

ЛІТОПИС ПОДІЙ

Надія ПАСТУХ

Київ, Національна музична академія України
УДК 398:061.3(477.83-25)"2025"

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2025.77.14028>

ЮВІЛЕЙНИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

*Наукова конференція «Десяті Колессівські читання
(приурочені до 150-ліття з часу виходу збірника
“Історичні пісні українського народу” Михайла Драгоманова)»
(30–31 жовтня 2025 р., кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка)*

30–31 жовтня 2025 року дослідники народної словесності та музики, а також усі, кого цікавить фольклор і фольклористика, мали нагоду вчергове зустрітися на традиційному та вже добре впізнаваному майданчику Колессівських читань, які організовує кафедра української фольклористики ім. Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка. Цьогорічну наукову конференцію було приурочено до 150-ліття від часу виходу збірника «Історичні пісні українського народу» Михайла Драгоманова. Така увага до праці видатного українського вченого була зумовлена не лише ювілейними обставинами, а й актуальністю видання в умовах триваючої війни Росії проти України, коли жодна рефлексія – чи то наукова, чи то реальна повсякденна – неможлива поза координатами історії й політики. Справедливість такої тези відчувається особливо виразно й доказово, коли воєнна ювілейна зустріч розпочинається після важкої безсонної ночі через чергову російську масовану атаку дронів, балістики й крилатих ракет на міста й села України.

Ювілейно означеним був не лише тематичний фокус конференції – самі Читання цьогоріч досягли круглої дати, ставши Десятими, і спонукали організаторів озирнутися на пройдений шлях, довжиною в дев'ять зустрічей, і підсумувати все знайдене та, можливо, й те, що втрачене на цій дорозі. Тому після коротких вітальних слів від декана філологічного факультету **Романа Крохмального**, від організаційного комітету, зокрема, завідувача кафедри української фольклористики **Василя Івашківа**, доцента кафедри **Андрія Вовчака** та професорки кафедри **Ірини Довгальок**, а також від голови Комісії фольклористики НТШ в Україні

Оксани Кузьменко всі присутні мали нагоду повернутися в часі до перших Читань і згадати, як і коли появилася ця подія, хто визначав її формат і на що взувалися організатори, виробляючи дизайн цього заходу, та хто формував наукову спільноту Читань і її дослідницькі керунки.

Саме цим питанням була присвячена доповідь докторки мистецтвознавства, професорки кафедри української фольклористики ім. Ф. Колесси Львівського університету (надалі – кафедри української фольклористики), завідувачки кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії ім. Миколи Лисенка **Ірини Довгалюк**, яка розповіла про історію започаткування Читань, здобуті результати, подолані виклики на пройденому шляху та перспективи в майбутньому. Виступ дослідниці було проілюстровано великою кількістю фотографій, які задокументували багато важливих моментів у становленні цього наукового майданчика, уобразили його здобутки й залишили в історії учасників та учасниць Читань.

Перше засідання конференції, фокус якого був скерований передусім на науковий доробок М. Драгоманова, відкрив доктор філологічних наук, професор кафедри української фольклористики **Святослав Пилипчук**. У своєму виступі «Листування Михайла Драгоманова й Івана Франка: фольклористичний діалог» дослідник поділився зі слухачами широким спектром фольклористичних проблем, які були предметом обговорення в епістолярній розмові між Михайлом Драгомановим та Іваном Франком упродовж майже 20 років. Такий ракурс дав змогу пролити світло на дослідницькі позиції обох учених, а також розкрив їхні взаємні впливи один на одного й наслідки співпраці для кожного з них.

Дослідження аналітичної лабораторії М. Драгоманова продовжила докторка філологічних наук, провідна наукова співробітниця відділу соціальної антропології Інституту народознавства НАН України **Оксана Кузьменко**, виступивши з доповіддю «Михайло Драгоманов про московську неволю: до питання фольклорних типологій в нових історичних контекстах». На думку дослідниці, у час тривання війни Росії проти України та творення сучасної воєнної поетично-пісенної й оповідної культури важливо бачити спадкоємність фольклорної візії української історії, усуціль переповненої війнами. Власне пошуку типологічних збігів у фольклорному осмисленні концепту *неволі* в контексті подій важкого минулого й сучасного присвятила виступ дослідниці, обравши наукові студії М. Драгоманова за фундамент для розбудови своєї концепції.

До питань осмислення воєнного досвіду та його омовлення в параметрах традиційних оповідей про війну чи інші катастрофічні потрясіння в житті українців звертається й кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології (надалі – ПНДЛЕ) Національної музичної академії України **Надія Пастух** у своєму виступі про (с)прийняття війни в ранніх оповідах про повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Дослідниця, зокрема, проаналізувала, чому сучасна війна в наративах постає як

“неможлива” і “нереальна”, а також відстежує, яким чином відбувається “уможливлення” війни і як удається віднайти мовні ресурси й компетенції для її наративізації.

Розмову про художнє осмислення подій, образів, постатей, реалій війни Росії проти України було продовжено й на *другому засіданні* Читань. Докторантка Інституту литовської літератури і фольклору (м. Вільнюс, Литва) **Надія Попик** проаналізувала тенденції конструювання образу Валерія Залужного в сучасних українських піснях 2022–2025 років («Міфологізація постаті генерала Валерія Залужного у піснях воєнного часу»). У фокусі уваги дослідниці – авторські пісні про Залужного, які, проте, опираються на традиційні мотиви козацьких і духовних пісень. Ці твори, складені і в Україні, і поза її межами, демонструють різні стилістичні підходи й відображають зміну суспільного сприйняття очільника українського війська протягом 2022 – 2025 років.

У наступній презентації «Концепт *земля* у спогадах переселенців із зони затоплення» кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України **Ірина Коваль-Фучило** сфокусувала увагу на словесному конструюванні протиставлення сьогоденного місця проживання й утраченої землі в переселенських наративах тих, кого відселили через будівництво водосховищ. Передусім дослідниця звернула увагу на те, якими художніми засобами конструюється образ втраченого світу, однак також не оминула увагою й ті комеморативні практики, що формуються довкола пам’яті про назавжди зниклу під водою частину життя спільноти.

Історичну панораму усних оповідей про війну й окупацію, колективізацію та повстанський рух, релігійність і переслідування церкви, традиції та пісенність представила у своїй доповіді кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця Інституту українознавства імені Івана Крип’якевича НАН України **Марина Демедюк**, ознайомивши учасників Читань із результатами польового дослідження, проведеного в березні – серпні 2025 року на Рудківщині Самбірського району Львівської області. Таке дослідження, як і подальший аналіз типологічних рис кожної тематичної групи автобіографічних наративів, стали можливими завдяки ініціюванню спільного проекту Інституту українознавства та Рудківської об’єднаної територіальної громади. А багато цікавих міркувань, які стосувалися наративної структури, виконавської манери, слухацької співучасті та особливостей конструювання індивідуальної й колективної пам’яті, постали як наслідок поєднання усноісторичного підходу та фольклористичного аналізу.

Третє засідання об’єднало доповідача й доповідачку, які представили музичні традиції культурного пограниччя, віддаленого від реальних кордонів і зумовленого контактами різних етносів, а також продемонстрували сучасний стан функціонування цих традицій.

Так, старший науковий співробітник Клайпедського університету доктор **Рімантас Слюжінскас** (Клайпеда, Литва) у своїй доповіді «Псалми лютеранської традиції як відображення історико-культурної спадщини Клайпедського краю» простежив складне переплетіння німецьких і литовських культурних впливів у традиції лютеранського псалмоспіву місцевих жителів. Презентація дослідника, на початку якої було запропоновано цікавий історичний екскурс у минуле Клайпедського краю, апелювала до аудіо- та відеозаписів місцевих практик лютеранського псалмоспіву, що дало змогу слухачам зануритися в розуміння явища.

У наступному виступі кандидатка мистецтвознавства, етномузикологиня **Ірина Федун** (Гронінген, Нідерланди) розповіла про побутування української народної музики в міграційних громадах північної частини Нідерландів (провінція Гронінген) та її взаємодію з місцевими нідерландськими традиціями в умовах війни Росії проти України. В основу дослідження лягли інтерв'ю, спостереження за повсякденною та святковою музичною активністю українців, які знайшли прихисток в Нідерландах, аналіз наявних медіаматеріалів, архівних джерел, а також власні польові записи. Презентація Ірини Федун так само містила багато цікавих аудіо- та відеоілюстрацій, які свідчать про культурну активність українців у Нідерландах та їхню відкритість до інших культурних традицій.

На *четвертому засіданні* увагу аудиторії було зосереджено на постаті Філарета Колесси та на його генологічній спадщині, яка стосувалася дум і замовляльно-заклинальної поезії. Відкрив засідання завідувач кафедри української фольклористики, доктор філологічних наук, професор **Василь Івашків**, поділившись аналізом народних дум у дослідницькій оптиці Філарета Колесси. Доповідь була оперта на матеріали тринадцятого зошита університетських викладів ученого про український фольклор і фольклористику, який зберігається в приватному архіві Ф. Колесси і який зараз, як і інші зошити з текстами лекцій, готують до оприлюднення. У лекції про думи вчений розвиває низку своїх міркувань і спостережень, відомих уже з попередніх робіт, зокрема щодо «корпоративного» характеру дум, їх імпровізаційного начала, астрофічності вірша, завдяки якій удається легко імпровізувати, відповідного добору тем переважно історичної тематики, а також щодо питань генетичного взаємозв'язку похоронних дум і голосінь.

Не оминув своєю увагою Ф. Колесса й цілої низки жанрів українського магічно-сакрального або okazіонально-обрядового фольклору, здійснивши успішну спробу їх теоретичного осмислення. Саме цьому питанню присвятив свою доповідь «Філарет Колесса – дослідник і збирач українських заговорів, заклинань, народних молитов» кандидат філологічних наук, доцент кафедри української фольклористики **Ігор Гунчик**. У презентації було проаналізовано історіографічну базу, на яку опирався Ф. Колесса у своїх теоретичних міркуваннях про заговори, заклинання та народні молитви, простежено термінологічний інструментарій, яким послуговувався дослідник, охарактеризовано видові дефініції, вироблені в процесі

осмислення цього явища, а також окреслено концепцію походження магічно-сакрального фольклору та його структурні й поетичні особливості.

Завершила перший конференційний день кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української фольклористики **Уляна Парубій**, яка розповіла про культ предків у гуцульській різдвяній традиції як один із її ключових компонентів. Зокрема дослідниця зупинилася на цікавій гуцульській традиції вшановувати колядкою померлих членів родини через виконання спеціальної «умерлої коляди», тексти якої є рідкісними та вартими особливо уважного наукового осмислення. Дослідниця зауважила, що сама традиція побутує ще й сьогодні, і продемонструвала свою відеофіксацію 2016 року, порівнявши її та ще один знайдений запис 1994 р. із попередньо занотованими текстами із праці Володимира Шухевича.

Наступний конференційний день в основному був присвячений етномузикологічним дослідженням та охоплював 9 виступів, розбитих у три засідання. Він розпочався з доповіді докторки мистецтвознавства, професорки кафедри історії української музики та музичної фольклористики, завідувачки ПНДЛЕ Національної музичної академії України **Ірини Клименко**, яка запропонувала поглянути на весільні ритуальні зачинні формули як на етнічні й субетнічні маркери. Під час виступу дослідниця нагадала слухачам, чим є такі зачинні формули, яка термінологічна парадигма випрацьована на позначення цього явища та хто досліджував такі словесно-музичні утворення. Дослідниця наголосила на тому, що ці утворення є питомо українським явищем, відсутнім у сусідів, продемонструвала мапу поширення зачинних формул – їхніх словесних і ритмічних різновидів, показавши, що такі субареали «слова» й «музики» не завжди збігаються. Ірина Клименко звернула увагу на південний субареал (лівобережжя середнього Дністра та Побожжя), на якому поширена формула «першим/другим/третім разом, Божим розказом» («1–2–3»), яка може бути найстаршою з-поміж усіх скартографованих.

Розмову про весільні пісні продовжила аспірантка кафедри історії української музики та музичної фольклористики Національної музичної академії України, завідувачка теоретичного відділу та викладачка історико-теоретичних дисциплін і традиційного співу Київської вечірньої музичної школи № 1 ім. Кирила Стеценка **Надія Ханіс**, виголосивши доповідь на тему «Ліричні сюжети весільних пісень шестидольної основи у поріччях Середнього Дніпра та Південного Бугу». У виступі було представлено авторську систематизацію сюжетів весільних пісень шестидольної строфічної основи, що побутували в поріччях Середнього Дніпра й Південного Бугу. Ці твори дослідниця назвала ліричними весільними піснями, наголосивши на їх слабшому зв'язку з обрядовими акціями, особливій мелостилістиці та своєрідному потрактуванню цих пісень, яке йде від самих виконавців. Доповідачка здійснила порівняння «сюжетних» ареалів із теренами поширення силабічних формул, відстеживши тенденції зв'язків між сюжетними й етномузикологічними структурами.

Завершила *п'яте засідання* Читань кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу української та зарубіжної фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України **Людмила Іваннікова**, переключивши слухачів із етномузикологічної тематики на етнологічну загалом та уснословесну зокрема. У своїй доповіді «Оказіональна обрядовість села Губча Хмельницької області: толока» дослідниця проаналізувала okazіональні обряди, пов'язані з будівництвом хати та входженням у новий дiм, які побутували в локальній традиції її рідного села. Окрім аналізу ритуалів та ритуалізованих практик, які обслуговували толоку, вхідчини й новосілля, Л. Іваннікова подала цілу низку коротких і розгорнутих текстів (вірувань, прикмет, повір'їв, меморатів і фабулатів, зокрема, демонологічних легенд), які стосувалися вибору місця під хату, закладин хати, процесу будівництва та будівельних матеріалів тощо.

Шосте засідання відкрив кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музичної фольклористики, завідувач Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології (надалі – ПНДЛМЕ) Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка **Юрій Рибак**, ознайомивши слухачів із фольклорними матеріалами з Берестейщини у фондах львівської Лабораторії музичної етнології. Дослідник перш за все коротко зупинився на основних віхах складної історичної долі цього регіону, а далі на основі збережених у фондах матеріалів проаналізував хронологію проведених польових досліджень Берестейщини, охарактеризував засади підготовки й проведення кожного виїзду, окреслив географію наявних фіксацій, а також описав представлені типи аудіоносіїв із фіксаціями й кількісні та якісні параметри зафіксованих текстів. Юрій Рибак наголосив на унікальності записів із регіону, що у світлі подій, які переживає сьогодні Україна, є втраченим, та продемонстрував цікаві як із погляду виконавства, так і з огляду на музично-типологічні характеристики аудіофіксації.

Аналіз накопичених під час польових досліджень фольклорних матеріалів здійснила також завідувачка Лабораторії фольклористичних досліджень Львівського національного університету **Марія Папіш**. Об'єктом студій стала колекція фольклорних матеріалів Михайла Чернопиского, яку вчений передав у січні 2025 року у фонди Фольклорного архіву кафедри української фольклористики ім. акад. Ф. Колесси і яка постала на базі експедиційних матеріалів, зібраних під час проведення студентських фольклористичних практик Луцького державного педагогічного інституту та Тернопільського державного педагогічного інституту впродовж 1975–1990 років. Під час виступу дослідниця коротко зупинилася на описі географії записів, продемонструвавши карту населених пунктів, у яких здійснювалися експедиції й індивідуальні виїзди, навела орієнтовну кількість зафіксованих текстів, вказала на наявність різних типів аудіоносіїв, охарактеризувала жанрове наповнення матеріалу. Окремо М. Папіш проаналізувала навчально-методичні засади проведення студентської практики, які випрацьовував М. Чернопиский,

та його вимоги до транскрибування, упорядкування й зберігання фольклорних матеріалів.

Після обговорення питань, які стосувалися накопичених у різних фондах фольклорних матеріалів, розмова логічно перейшла до важливої проблеми оцифрування аналогових аудіозаписів етномузичних колекцій. Її порушив у своїй доповіді аспірант кафедри історії української музики та музичної фольклористики, науковий співробітник ПНДЛЕ Національної музичної академії України, а також засновник ГО «Музей коліскової» **Олег Коробов**. Дослідник висвітлив актуальні проблеми оцифрування експедиційних записів і представив результати роботи над навчальним курсом «Оцифрування аналогових аудіозаписів етномузичних колекцій», який автор створив за підтримки програми персональних грантів House of Europe в Україні та громадської організації «Музей коліскової». Аналітична, практична та навчально-методична складові, об'єднані в межах пропонованого курсу та посилені рекомендаціями провідних спеціалістів із оцифрування звуку, роблять курс не лише освітнім продуктом, важливим для студентів музичних і культурологічних спеціальностей, пов'язаних зі збереженням аудіоспащини, а й практичним інструментом, який пропонує базові знання з оцифрування та розуміння процесів і ресурсних потреб таких ініціатив.

Завершальне засідання Читань розпочала кандидатка мистецтвознавства, старша наукова співробітниця ПНДЛЕ, доцентка кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії **Ліна Добрянська**, розповівши слухачам про історію видання багатотомного зібрання праць Філарета Колесси. Дослідниця, зокрема, ознайомила всіх із деталями підготовки у Львівській консерваторії в 50-х роках минулого століття масштабного проекту, який мав охоплювати 10 томів і налічувати 240 авторських аркушів та задумувався як робота «своїми силами» – без залучення фахівців із інших інституцій. Після аналізу наявної з цього питання літератури Ліна Добрянська зупинилася на висвітленні внеску власне викладачів Львівської консерваторії у цей проект та на практичних результатах їхньої роботи, а також пояснила причини поступового загасання ініціативи.

Про ще одну незавершену ініціативу розповіла кандидатка мистецтвознавства, наукова співробітниця ПНДЛЕ, доцентка кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії **Лариса Лукашенко**, ознайомивши всіх із основними результатами свого дослідження «Неопубліковані записи Якова Сенчика (до 110-ї річниці видання збірки пісень із Холмщини і Підляшшя)». У доповіді дослідниця висвітлила проблему публікації наявної в архіві рукописної колекції холмського й підляського фольклору місцевого вчителя Я. Сенчика, п'яту частину якої було видано ще 1916 року. Решта текстів досі не введена в широкий обіг, хоча становить важливу наукову цінність – щонайменше з огляду на складну історичну долю цього регіону. Лариса Лукашенко коротко розповіла про історію підготовки опублікованої колекції пісень та порівняла видруковані тексти з тими, які зберігаються в архіві, вказавши на низку недоліків і помилок у друку. Окремо

фольклористка проаналізувала працю Анатолія Іваницького «Обрядовий музичний фольклор Волині та Західного Полісся», у якій так само було зроблено спробу видрукувати частину рукописної колекції Я. Сєнчика.

Завершила серію виступів другого конференційного дня **Віра Мадяр-Новак**, виголосивши доповідь на тему «Розбіжності між етнографічними та музичними кордонами Закарпатської Бойківщини». Дослідниця, опершись на опубліковані та архівні нотні зібрання окресленого терену, порівняла музичні межі закарпатської Бойківщини з мовними та іншими етнографічними кордонами, з'ясувавши, що бойківська музична культура на цьому відтинку відчутно зміщується на схід.

Огляд конференційної роботи буде неповним, якщо не згадати про те, що одна з найцікавіших її частин відбувалася після завершення виступів. Щоразу після виголошення цікавих і змістовних рефератів розпочиналися жваві дискусії, які часто тривали й у перервах між засіданнями й були не менш інформативними та ґрунтовними. Так, активно обговорювалося питання видання наукової спадщини Філарета Колесси: дослідники дискутували довкола обставин постановки багатотомного зібрання відомого фольклориста, обмірковували ініціативи видруку ще не виданих праць, зокрема університетських лекцій ученого про український фольклор і фольклористику. Окрім того, учасники Читань висловлювали своє бачення форматів, у яких мали б бути оприлюднені дослідження Ф. Колесси. Жваву дискусію викликали, своєю чергою, презентації, присвячені фольклорній спадщині українців та інших народів поза межами сучасного державного кордону України, а також виступи про фольклорні колекції з різних регіонів, які зберігаються в архівних фондах і не доступні широкому колу науковців. Колессівські читання засвідчили, що не зникає інтерес до архаїчних явищ у фольклорній традиції та питань походження й динаміки уснословесних жанрів, так само як і зростає увага до фольклорної творчості, пов'язаної з війною Росії проти України. Окремої наукової рефлексії під час обговорень отримало питання пошуку географічних збігів і розходжень між скартографованими словесними та музичними фольклорними компонентами. І, звісно, на цих Читаннях, як і на попередніх зустрічах, особливо активно дискутували потребу якнайшвидшого оцифрування записів на магнітній стрічці, які й досі зберігаються в архівних фондах.

Наприкінці першого дня Читань уже традиційно відбувся Форум наукових новинок «за кавою», під час якого всі охочі могли розповісти про нові видання, які можуть бути цікавими для фольклористичної аудиторії, а автори чи упорядники книг мали нагоду представити свої опубліковані праці особисто.

З першою короткою «рецензією» виступила Лариса Лукашенко, розповівши про два англomовні етномузикологічні видання, що вийшли у 2024 та 2019 роках. Книга під назвою *Pathways in Early European Ethnomusicology* постала як результат роботи міжнародного симпозіуму *Folk Music Research, Folkloristics, an Anthropology of Music in Europe. Pathways in the Intellectual History of*

Ethnomusicology (Відень, Австрія, 2019 р.) й охопила низку статей, мета яких показати, як відбувався «антропологічний поворот» в етномузикології на європейському континенті. У збірнику представлено одинадцять авторів та авторок із різних частин Європи, які ознайомлюють науковий світ із піонерами цієї галузі (що проводили дослідження на континенті та за його межами як музикознавці, філологи й фольклористи), а також із національними й регіональними школами ранньої європейської етномузикології. Важливо, що в цій книзі було опубліковано статтю учасниць Читань Ірини Довгалюк і Лариси Лукашенко, присвячену становленню та першим здобуткам галицької етномузикології початку ХХ століття (*Galician Ethnomusicology of the Beginning of the 20th Century Establishment and the First Achievements*). Інша книга *Traditional Music and Dance in Contemporary Culture(s)* (упорядники Jana Ambrózová та Bernard Garaj) є збіркою статей, присвячених дослідженню процесів трансформації, відродження та інтегрування фольклорної музики й танців у сучасних суспільствах, з одночасним аналізом політичних та інших мотивацій таких процесів.

Далі з презентацію свого цьогорічного доробку (а насправді результату останніх понад двадцяти років) виступив Юрій Рибак, ознайомивши всіх присутніх із новою книгою *Творчий доробок мандрівного співця Андріяна Данилюка* (2025 р.). Книга вміщує вибрані твори з репертуару відомого мандрівного співця західнополіської традиції, видатного сліпого музиканта-гармоніста Андріяна Данилюка, а також фольклорні зразки від кількох інших виконавців цього осередку. В основу видання лягли передусім аудіозаписи самого музиканта, які він робив спочатку на бобінах, а згодом на касетах упродовж своєї професійної практики, а також і фіксації під час виїздів до мандрівного співця. Оскільки репертуар Андріяна Данилюка охоплює понад 200 творів, потрібно було вибрати ті, які, на думку упорядника, найяскравіше віддзеркалювали би творчий стиль музиканта. Серед творів, які ввійшли до збірника, – псалми, щедри й коляди, балади й пісні, поміж якими немало пісень на воєнну тематику, а також молитви й казка. Наприкінці презентації Юрій Рибак додав, що книга вміщує також QR-код, завдяки якому можна переслухати всі твори, подані в збірнику.

Надія Пастух – кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології Національної музичної академії України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7703-5541>
E-mail: npastukh@gmail.com